

Srečanje v Trstu med delegacijami italijanske in madžarske narodne skupnosti iz S.R. Slovenije in Slovenske Kulturno - Gospodarske Zveze

V petek 25. oktobra so se v Trstu sestale delegacije skupnosti Italijanov in Madžarov iz SR Slovenije ter Slovenske kulturno-gospodarske zveze. Delegacije so ob zaključku obiska izdale skupno izjavo in naslovile solidarnostno pismo koroškim Slovincem, ki ga v celoti objavljam.

V petek, 25. oktobra 1974 sta bili na obisku pri Slovenski kulturno - gospodarski zvezi v Trstu delegacije skupnosti Italijanov in skupnosti Madžarov iz SR Slovenije.

Delegacije so na skupnem srečanju potrdile splošna načela glede pravic, varstva in enakopravnosti narodnostnih skupnosti. Pri tem je bilo posebej poudarjeno, da se v tem pogledu popolnoma krijejo težnje teh skupnosti s težnjami najnaprednejših tokov sodobne družbe. Narodnostne skupnosti se borijo za svoje pravice, zato, da se ohranijo kot subjekt, napredni tokovi pa dajejo narodnostnim skupnostim možnost vsebinskega enakopravnega sodelovanja in prisotnosti v težnji, da pridejo do izraza in se uskladijo interesi raznih skupnosti v družbi. Ni potemtakem čudno, da se narodne skupnosti vključujejo v napore naprednih tokov ne samo zaradi enakih pogledov na razvoj družbe, ampak tudi v prepričanju, da bo vsak napredek v družbenih odnosih pozitivno vplival na položaj samih skupnosti.

Delegacije menijo, da imajo narodnosti, če jim družba, v kateri živijo, zagotovi formalne in vsebinske pravice

na individualni in kolektivni ravni, učinkovitejšo vlogo priateljskega povezovanja in sodelovanja med sosednimi državami. Prav tako je jasno, da predstavlja povezava med manjšinsko skupnostjo in matičnim narodom, in obratno, temeljno osnovo za njen popolni razvoj. Vsakršno poimovanje problemov narodnostnih skupnosti v smislu recipročnosti ogroža njih interese in interese mednarodnega sožitja. Delegacije poudarjajo, da je odprta meja med sosedi najboljša jamstvo tudi za razvoj narodnostnih skupnosti, ki so pomemben dejavnik zblizanja in razumevanja.

Delegacija madžarske narodnostne skupnosti je opisala položaj in pravice Madžarov v SR Sloveniji po novih ustavah SFRJ in SRS ter po statutih občin Murska Sobota in Lendava. Ugotovila je politično voljo, da se v praksi uresniči ustavna načela in da se uveljavijo tudi vsa določila statutom.

Delegacija italijanske narodnostne skupnosti je mnenja, da so z novima ustavama in z novimi občinskimi statuti ustvarjeni vsi pogoji za realizacijo načel in norm narodnostne zaščite. Z večjim sodelovanjem med SR Slovenijo in SR Hrvaško se bodo lahko še bolje reševala odprta vprašanja šolstva, tiska in kulture.

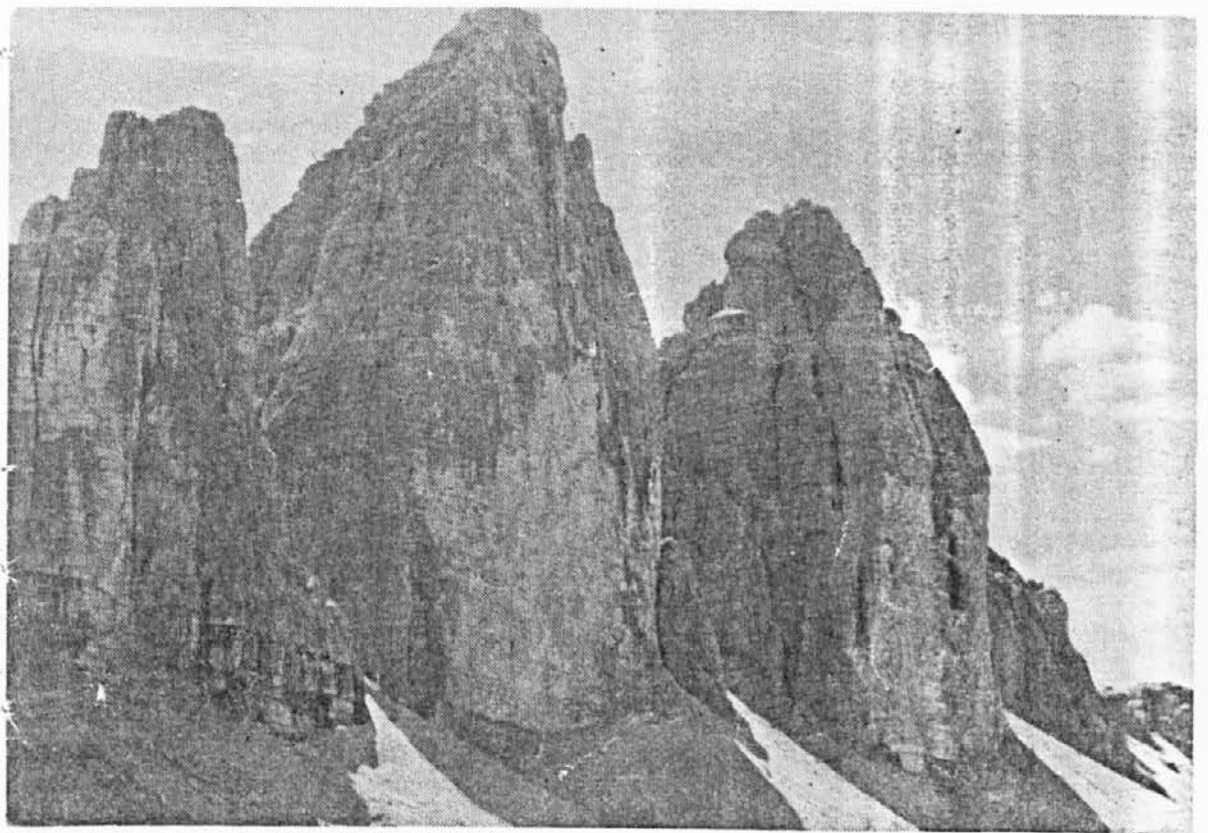
Delegacija SKGZ je prikazala sedanji položaj Slovincov v Furlaniji - Julijski krajini, informirala je o spremembi njenem odnosu odločilnih političnih in krajevnih oblastvenih krogov do slovenske na-

rodnostne skupnosti v primerjavi z odnosom izpred desetih let in prej in opozorila na še vedno odprta bistvena vprašanja, ki ogrožajo sam obstoj slovenske narodnostne skupnosti in ki bi jih bilo treba razrešiti z globalno zakonsko zaščito Slovincem v tržaški, goriški in videmski porajini.

Vse tri delegacije so soglasno ugotovile, da je poglobljanje manjšinskih vprašanj in informacije o položaju narodnostne skupnosti na mednarodni ravni, kot sta bila letošnji seminar OZN o manjšinah na Ohridu in Mednarodna konferenca o manjšinah v Trstu, karizmatični in narodnostni skupnosti. Na tržaški konferenci so poleg tega predstavniki narodnosti enakopravno nastopali, kar je temu mednarodnemu zboru dalo neposrednejšo in pristnejšo vsebino. Kar je bilo ob obeh prilikah povedano in želje, ki so jih predstavniki narodnostnih skupnosti izrekli ne bodo mogli iti mimo odločujočih dejavnikov. Prav tako bi bilo škoda, če bi se tržaška pobuda ustavila in če se ne bi konferenca organsko nadaljevala, predvsem glede nadaljnega poglobljanja te problematike v tem prostoru.

Vse tri delegacije so sklenile poslati s srečanja koroškimi Slovincem pismo kot dokaz solidarnosti z njihovim bojem za narodnostne pravice, ki jim jih Avstrija kljub mednarodnim obveznostim še vedno ne priznava.

Trst, 25. oktobra 1974

Trije vrhovi v Lavaredu. (Foto Mirko Zuodar)

PISMO KOROŠKIM SLOVINCEM

Delegacije skupnosti Italijanov in Madžarov iz SR Slovenije in Slovenske kulturno - gospodarske zveze izražajo koroškim Slovincem in njih predstaviškim organizacijam Zvezi slovenskih organizacij in Narodnemu svetu koroških Slovincem odločno in enotno solidarnost v njih boju za narodnostne pravice. Kot pripadniki narodnostnih skupnosti in kot ljudje, ki smo trdno prepričani v ideale demokracije ter enakopravnosti, se globoko zavedamo krivice in nevarnosti, ki jo predstavlja za obstoj koroških Slovincem grob raznarodovalni pritisk in nespoštovanje ustavnih določil, ki prihaja do izraza s poskusom preštevavanja Slovincem in s tem tudi omejevanja že tako pičlih narodnostnih pravic.

Zato Vas tudi podpiramo v Vašem stališču načelnega odklanjanja jezikovnega štetja kot neuporabnega sredstva za reševanje odprtih vprašanj in Vas tudi podpiramo v Vaši odločnosti, da se z vsemi silami uprete ponovnemu poskusu zanikanja pravic, ki izhajajo iz sedmega člena državne pogodbe.

Delegacije, ki zastopajo tri navedene narodnostne skupnosti, odločno poudarjajo, da je treba narodnostnim skupnostim, ne glede na število njihovih pripadnikov, priznati vse pravice, ki izhajajo iz določil o človeških pravicah, iz mednarodnih in notranjih norm in ki so v primeru zaščite narodnostnih skupnosti tudi temelj demokratičnega razvoja za vse, omikanega sožitja in sodelovanja.

Incontri dei circoli di cultura e dell'Unione degli emigranti della Slavia Italiana con il PSI di Udine

Presso la Sede Provinciale del P.S.I. di Udine ha avuto luogo un incontro ufficiale fra i «Circoli Culturali e la Unione degli Emigranti della Slavia Italiana-Benečija e la delegazione del P.S.I. provinciale, guidata dall'On. Fortuna».

Il prof. don Emilio Cengic ha presentato e illustrato la mozione indirizzata ai partiti dell'arco costituzionale, «per esporre la drammatica lotta che la Comunità Slovena della Provincia di Udine sta sostenendo per la sopravvivenza fisica e Etnica».

La mozione indica un insieme di possibili e necessarie iniziative sia sul piano sociale ed economico, sia sul piano della tutela globale della comunità slovena italiana del Friuli.

Dopo approfondita analisi della situazione e delle proposte, l'On. Fortuna ha ribadito che la tutela e la difesa delle minoranze è parte sto-

rica e culturale del bagaglio ideologico del socialismo e assicurato l'impegno del partito sia a livello nazionale, regionale e zonale.

Il P.S.I. ha assunto l'impegno ad una maggiore presenza nelle Valli per ulteriormente sensibilizzare i propri iscritti e il proprio elettorato sul problema umano e culturale della minoranza etnica, mentre sul piano regionale, nella eventualità di una trattativa per la formazione della Giunta, il P.S.I. si è impegnato a proporre sia adeguati interventi economici per le Valli, sia alcune iniziative pur minori, ma che tangibilmente dimostrino un impegno politico e culturale di tutela globale delle minoranze slovene quali la toponomastica, adeguato sostegno finanziario di circoli culturali sloveni, disponibilità di aule e per l'insegnamento della lingua materna e la valorizzazione degli usi e costumi etnici.

SREČANJE KULTURNIH DRUŠTEV IN ZVEZE EMIGRANTOV IZ BENEŠKE SLOVENIJE Z VODSTVOM SOCIALISTIČNE STRANKE ITALIJE V VIDMU

Na pokrajinskem sedežu PSI v Vidmu je bilo v peuradno srečanje med kulturnimi krožki ter Zvezo izseljenecv Beneške Slovenije in pokrajinskim predstavništvom PSI, ki ga je vodil poslanec Fortuna. Na srečanju so bili prisotni prof. Pittioni in arh. Simonitti za društvo «Nediža», skupina duhovnikov društva «Dom» prof. Cengic, prof. Marino Qualizza, Natale

Zuanella, Valentin Birtič in Mario Laurencig, prof. Augusto Lauretig za društvo «Fačan», Jureček Qualizza, prof. Viljem Černo in prof. Marino Vrtovec za društvo «Ivan Trško», Rino Cher za kulturno društvo v Bardu, Ado Kott in Dino Del Medico za izseljence ter Izidor Predan za «Mator». V delegaciji PSI

Nada Jeranec na 2. strani

Delegacije skupnosti Italijanov in Madžarov iz SR Slovenije ter Slovenske kulturno-gospodarske zveze so se pogovarjale v Trstu o svojih problemih.

O ZGODOVINI BENEŠKIH SLOVENCEV

V PODBONESCU ZAČETEK DRUGIH BENEČANSKIH KULTURNIH DNEVOV

Z otvoritnim predavanjem akademika prof. Boga Grafenauerja o naseljevanju Beneških Slovencev v srednjem stoletju so se v petek 18. oktobra začeli drugi benečanski kulturni dnevi.

Letošnji predavanja obravnavajo zgodovino Beneških Slovencev od naselitve v druge svetovne vojne, obširno so pa so organizatorji razdelili na osem avtorjev, ki se bodo zvrstili v dvorani gostilne »Pri Skofu« v Podbonescu do meseca maja.

Odgovor za študijski center Nedija iz Šenja, ki je organizator predavanj, je dal prof. Grafenauerju poudariti pomembnost lanskega ciklusa predavanj o jeziku in besednem umenjanju, katere posledica so bile nekatere izkušnje z mladimi in najmlajšimi, matečaj »Moja vas« in »urno« - rekreacijsko bivanje »Miza brieza«. Poudaril je, da si poznanih rezultatov center pričakuje tudi od letošnjega ciklusa predavanj, ki naj bi s pomočjo spoznanj zgodovine privedel beneške kulturne delavce in širše sloje prebivalstva do boljšega razumevanja značilnih razmer.

Za prof. Petričičem je predavateljica pozvala tudi predsednik Nadiške gospe skupnosti, podbeneški župan Atzmo Salvagnin, ki se je obenem izjavil organizatorjem, da so izbrali kot sedež letošnjih kulturnih dni prav Podbonesec. Poudarila je, da študijskega centra Nedija, ki s svojimi aktivnostmi kaže, da je v tem trenutku najbolj angažirana kulturna skupina v Nadiških dolinah, izrazil prepričanje, da bo letošnji zgodovinski predavanja nočejo tudi poslušalcem samo vrste zgodovinskih podatkov, ampak predvsem vzbuditi v njih zavest o problematiki, jih siliti k razmišljanju o kulturni strukturi, predavanja pa bi dala mladini napotke, kako se z novimi metodami raziskuje kulturno resničnost, resničnost, ki traja iz srečanja treh glavnih evropskih kultur, slovenske, romanske in germanske. Prof.

Pittioni se je nato zahvalil za prisotnost nadvse številnemu občinstvu, za katerega je bilo v dvorani premalo prostora, in dal besedo prof. Grafenauerju.

Predavatelj je uvodoma opozoril na različne pomene imena Beneška Slovenija, zaradi teme predavanja pa se je odločil, da obravnava Beneško Slovenijo v najširšem pomenu, saj se celo ta okvir kaže mestoma preozek.

Pisanih virov, ki bi nam osvetljevali zgodovino slovenske naselitve današnje Beneške Slovenije, je zelo malo, zato si moramo v veliki meri pomagati s preostanki. Slovenskih arheoloških najdb je v Furlaniji zelo malo, še te pa niso z ozemlja Beneške Slovenije.

Furlanska zgodovinarja Paschini in Leicht sta skušala rešiti vprašanje slovenske naselitve Beneške Slovenije izven zgodovinskih virov, na vseh vrst virih pa slijo raziskovanja in dognanja slovenskega zgodovinarja Milka Kosa, ki je o tem vprašanju objavil dve študiji in zapustil precej rokopisnega gradiva.

Po kratkem pregledu predzgodovinske in rimske dobe (na katere spominjajo nekatera krajevna imena) se je predavatelj ustavil pri nastanku tako imenovanega langobardskega limesa, širokega obrambnega sistema, ki so ga verjetno začeli postavljati že Ostrogoti in ki ni obsegal samo utrdb ob prehodnih rek iz hribov v Furlansko nižino, ampak tudi hribe pred njimi. V predzgodovinski dobi 6. stoletja se je ta sistem pod slovenskim pritiskom začel rušiti, tako da je v 8. stoletju ostalo le osrednje ogrodje utrdb. Že okrog leta 600 so namreč Slovani prodrli do langobardskega limesa vsaj na dveh mestih: v Vipavski dolini in v dolini Bele, prodrli so torej tudi v do tedaj nenaseleljeno Rezijo.

Raziskovanja prof. Kosa so pokazala, da so se Slovani prav v tistem času naselili tudi v Soški dolini oziroma v hribov na desnem bregu Soče. Kontrahirati s prejšnjimi naselji je namreč tu in v Vipavski dolini znatno manjša kot v Beneški Sloveniji in v Brdih. Ti izsledki, osnovani predvsem na raziskovanju krajevnih imen in lege naselij, se lepo skladajo z nekaterimi podatki iz Pavla Diakona. Spopad med Slovani in Langobardi

pri Briščah namreč kaže, da so Nadiško dolino imeli takrat v oblasti še Langobardi, da pa so bili Slovani naseljeni že v bližini, prav tako tudi spopad na gori neznanega imena leta 705, ki se je končal s hudim porazom za Furlane. Leta 720 pa že zasledimo boje med Furlani in Slovani v sami Furlanski nižini. Prav v to petnajstletje furlanske nemoči moramo torej postaviti slovensko naselitev hribov nad Čedadom vse do utrjene črte ob robu ravnine, ki je še danes etnična meja med Slovenci in Furlani.

Raziskave kažejo, da gre pri naselitvi Beneške Slovenije in Brd za posebno fazo v slovenski kolonizaciji proti zahodu, čeprav prihajajo kolonisti z različnih strani. Značilnost te faze je predvsem tesen stik s prejšnjim prebivalstvom, ki se kaže predvsem na toponomastičnem gradivu.

Posebno mesto v teh kolonizacijskih procesih gre Reziji, kamor je prišel močan naseljitveni tok s Koroške, kar se pozna v rezijanskem govoru, ki je v osnovi koroški. Pri Reziji je prof. Grafenauer navedel tudi nekatere podtke o demografskem razvoju, saj so edino za to relativno majhno področje ohranjeni. Ti podatki kažejo, da je prišlo do znatne kolonizacije Rezije po 15. stoletju, kažejo nam pa tudi na romanizacijo spodnje Bile, ki je prvotno imela isto prebivalstvo kot dolina sama.

Ob koncu se je predavatelj dotaknil še neke posebne poteze v kolonizaciji Beneške Slovenije. Značilno je namreč, da se fevdalci niso naseljevali v slovenske kraje, ampak le na ozemlje onstran etnične meje, le v nekaterih redkih primerih prav na mejo. Še ti gradovi pa so propadli v 14. stoletju. Fevdalna mreža je sicer zajemala tudi Beneško Slovenijo, ni pa mogla spodbuditi vaše samouprave. Mogoče pa le ni slučaj, če se prva pričevanja o povezavi med sosednjimi pojavljajo prav v času propadanja gradov, kar dokazuje, da je vaška samouprava dosegla novo kvaliteto v okviru Beneške republike, je končal prof. Grafenauer.

Po predavanju se je razvila zanimiva diskusija, ki je zajela vprašanje izvora Slovanov in razlogov, ki so jih privedli do selitve, vprašanje nastanka posameznih slovenskih narodov ter vprašanje nekdanjega slovenskega gospodarstva.

Sodeč po uspehu prvega predavanja in po množični udeležbi, lahko trdimo, da bodo tudi letošnji benečanski kulturni dnevi dosegli svoj namen, ki je predvsem ta, da ustvarijo neposredno in posredno, v čim širšem krogu ljudi čim globljo zavest o vrednotah, ki jih hrani v sebi Beneška Slovenija.

ZIVA GRUDEN

SREČANJE S SOCIALISTI . . .

Nadaljevanje s 1. strani

pa so bili poleg poslanca Fortune še Beppino Crainich, prof. Paolo Venuti, prof. Giuseppe Marinig, dr. Carlo Volpe, dr. Sergio Tosolini, podtajnik federacije Luciano Ba-

sadonna in deželni svetovalec odv. Piero Zanfagnini.

Prof. Emil Cencig je predstavnikom PSI predložil in orisal resolucijo, ki so jo naslovili strankam ustavnega loka, da bi z njo obrazložili boj, ki ga slovenska skupnost v videnski pokrajini že dolgo časa vodi za svoj obstoj. Resolucija nakazuje vrsto možnih in potrebnih pobud, tako na družbeni in gospodarski ravni, kot na ravni globalne zaščite slovenske skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. Po poglobljeni analizi položaja in raznih predlogov, je poslanec Fortuna poudaril, da je obramba narodnostne manjšine zgodovinska in kulturna postavka ideološke osnove socializma ter zagotovil vso podporo svoje stranke, tako na krajevni in deželni kot na vsedrjavni ravni. Socialistična stranka, je med drugim dejal Fortuna, si je zadala nalogo, da bo v bodoče globlje sensibilizirala svoje člane ter volivce s problemi manjšine. Na deželni ravni pa si je vodstvo PSI zadalo nalogo, da bo predlagalo vrsto gospodarskih posegov v korist krajem Beneške Slovenije.

S. GIORGIO DI NOGARO
SOLIDARNOST Z LICENCI-
RANIMI DELAVCI V
AULAN MARZOTTO

Fabrika Aulan-Marzotto v S. Giorgio di Nogaro, ki je dajala kruh 407 delavcem in prav tolikim družinam, je nenadoma in nepričakovano ustavila delo, zaprla vrata in vrgla na cesto vse zaposlene delavce.

Fabrika je bila velikega pomena za vso ekonomijo Nižje Furlanije. Lastnik, Marzotto, ki je dobival velike profite, se je naenkrat odločil, da ustavi delo in jo zapre, ne da bi se posvetoval z delavci, sindikati in drugimi gospodarskimi ustanovami. Delavci in sindikati so sklenili zasesti tovarno. V njihovi borbi za vsakdanji kruh so deležni podpore in solidarnosti delavcev in vsega javnega mnjenja v naši pokrajini. Tudi mi jim izražamo našo solidarnost, v upanju, da bo njihova borba dosegla pozitivne rezultate, da bo fabrika spet obratovala, da bo zagotovljen vsakdanji kruh njim in njihovim družinam.

BENEŠKA HOSTESS
TAMARA OŠNJAK
PREPLULA NAD 3000 UR

Vprašali smo jo, če lahko napišemo, da je benečanka in naj nam pove nekaj o svojem življenju.

Tamara Ošnjak, mlado, simpatično in lepo, vitko dekle je radi volje ustregla našim željam in radovednosti »Seveda, da sem benečanka«, nam je odgovorila. Moj oče je Ošnjak Joško iz Ošnjege (občina St. Lenard), bivši partizan, komandant Beneškega bataljona. Mati Draga, je pa iz Kobarida. Rodila sem se pred 24. leti. Ko sem z uspehom končala gimnazijo, sem se upisala na Univerzo. Živimo v Ljubljani, delno pa tudi v Kobariidu. Solati se na Univerzi, je treba denarja. Staršem nisem hotela biti v breme, zato, kadar sem se znašla pred priliko, da bi bila najeta kot steverdesa na JAT se nisem obotavljala, in ponudbo sprejela. Do sedaj sem preplula že nad 3000 ur. Zgodi se da odletim iz Dubrovni-ka ali Splita, tudi po trikrat na dan, v Pariz, Bruxelles, Frankfurt, Rim ali London. Tako sem trikrat v domovini in prav tolikokrat v glavnih mestih evropskih držav. Naj vam povem to anekdoto: pred kratkem sem se odpravljala z doma: »Kam greš?« me je vprašala mama: »Grem v Rim na eno kavico!« sem ji smeje odgovorila. Seveda mama ni verjela, a po eni uri sem resnila kavo na letališču Fiumicino. Eno uro kasneje sem jočila pa doma.

»Kako je pa s šolo? Jo zanemarjaš?« smo je še vprašali. »O, ne. Končati univerzo je moj življenjski cilj. Položila bom še en izpit, pa bom profesorica prve stopnje, a študirala bom še naprej, da bom postala prava profesorica zgodovine umetnosti. Poleg Univerze obiskujem še drugo višjo šolo, to je takšne vrste šola, da jih je še malo na svetu. V psihoterapevski šoli se učim, kako pomagati bolnim in pohabljenim delavcem spremeniti poklic, odnosno jih psihološko pripraviti, da se prekvalificirajo«.

Tako je zaključila pogovor z nami lepa Tamara. Preplula je nad 2 milijona 700 tisoč km. Zelimo ji, da bi tako lahko plula tudi v življenju, ki ga ima pred sabo.

Beneška hostess Tamara Ošnjak.

DVE REZIJSANSKI

Nov rezijanski katekizem

V Reziji na Ravanci (Prato) piše furlanski župnik v župnijskem listu »All'om-senci«, da bado zadali rezijanske katekizem skupaj s knjižice, ki vanjo vpisujejo svoje pripombe cerkveni ključarji ali kakor se po rezijansko reče »camerari«. Za katekizem ga ne skrbi, ker bo dal kar ponatisniti rezijanski katekizem, ki ga je napisal Jože Cramaro in je izšel po prvi svetovni vojni, so ga fašisti prepevedali. Težko pa bo prevesti tisto, kar so napisali camerari, saj so pisali kar po domače.

Rezijanske pesmi v
Župnijskem boletinu

V rezijanskem župnijskem boletinu je pomladi objavil svoje pesmi marešal od publike sikurece Gilberto Barbarino svoje pesmi v dialektu kot ga govorijo v Bili (S. Giorgio). Prvo je napisal balado o Sagati, rezijanski gori Sagata v 1.1913, kako se je lisica norca delala z Rezijani. Začela je kričati, da Rezija gori in ko so ljudje pritekli, da bi gasili, jim je medtem pobrala kokoši in odnesla v svojo skrilavico v Luvišče. Te druga pesem poje o »Cirnem kusu«, ki pleše v nebesih bos an plešejo z njim usi angeli tudi bos an Bog se smeje in pravi: »Pleši, pleši, črni kos tu pri Bogu moreš bos!«.

V boletinu za poletje, za julij in avgust pa so pesmi Artura Longhina, ki jih je posnel za disko, za gramofonsko ploščo. Ena pesem poje, kako »ta sa Kucoro to harmi« kako tam za goro Kucoro grmi.

Druga poje o nuni nunci, kaj je napravila, da je dala svojo hčer v Bilo nekega biskimu, tretja poje o rožah na hori Kucoro, četrta o gori Podskala, ki bo padla na vas Liščace in jo bo pometla.

DOM PASQUALE GUJON

BENEČIJA
LA GENTE DELLE VALLI

12

Fino al 1933 la lingua slovena venne usata pacificamente nello svolgimento della liturgia, nella predicazione e nell'insegnamento del catechismo. L'ordine di adoperare unicamente l'italiano accanto al latino di Mons. A. Rossi, nel 1915, si riferiva soltanto alle parrocchie di lingua friulana. Nel 1933, dunque arrivò dallo alto l'ukaze che lo sloveno dovesse essere completamente bandito dalle chiese.

Furono sguinzagliati i Regi Carabinieri nelle Valli a se-

questrare i catechismi diocesani e ad ammonire i parroci e cappellani che non dovessero più predicare e pregare in sloveno.

I sacerdoti delle Valli si rivolsero per protezione e difesa dei diritti della Chiesa all'Arcivescovo Mons. Giuseppe Nogara, loro diretto superiore. L'Arcivescovo non volle ascoltarli adducendo come scusa la mancanza di tempo, perché doveva prepararsi al pellegrinaggio in Terra Santa. Ragione per cui i sacerdoti si

risolsero direttamente alla Santa Sede. Per la commissione degli affari straordinari rispose il Card Pizzardo allo stesso Arcivescovo dicendo che la Santa Sede nulla poteva fare, perché, tanto, il Governo fascista non avrebbe mai ceduto su questo punto. La conseguenza fu che Mons. Nogara rimproverò i sacerdoti di aver osato scavalcarlo, accusandoli di essere in cattiva fede e ordinando che si dovesse predicare, cantare e insegnare il catechismo unicamente in italiano, senza neanche un commento in lingua vernacola per coloro che non capivano.

Gran parte dei sacerdoti non si rassegnò a così sciocca ed ingiusta pretesa, per cui furono costretti, sempre a mezzo dei RRCC, a presentarsi davanti al Questore di Udine, dove vennero ufficialmente diffidati dal continuare il loro ministero nella lingua slo-

vena, pena il confino.

Oggi, in una simile situazione, un sacerdote sloveno delle Valli, se fosse minacciato di confino, si metterebbe a ridere. Ma 40 anni fa tanto l'ambiente quanto la condizione di prete nelle Valli, era del tutto differente. Riverito e come posto su un piedistallo, era ritenuto il «Signore» per eccellenza. Il popolo lo designava col nomignolo di «Signore» del tal paese, il «Signore» del tal altro. Nessuna meraviglia che quei sacerdoti si comportassero (non tutti!) come chi abbia ricevuto una mazzata in testa. Comunque il disdoro maggiore si è riservato sullo Arcivescovo che veniva soppiantato nei suoi diritti senza avere il coraggio di reagire. Non è pensabile infatti che abbia voluto macchiarsi di genocidio in connivenza coll'autorità civile e, specialmente coll'«Uomo della Provvidenza».

LA LINGUA

Il nome «Slavo» deriva dalla parola «slovo», ossia parola. Infatti, per contrapposizione, chi non lo parlava era chiamato «nemece», ossia «mutto». Anche i greci chiamavano «barbaroi», cioè «balbettanti», i popoli che non conoscevano la loro lingua.

In origine colla parole «Slavi» erano distinti gli abitanti della Pannonia e del Norico, mentre quelli confinanti coi tedeschi, più a sud-ovest, erano chiamati «vendi». (Musioli).

In seguito la denominazione «nemci» rimase solo per il popolo teutonico che, come gruppo omogeneo, era più a contatto colla gente slava.

I vicini italici, invece, erano designati col nome di «Lahi». L'origine di questo nome risale a tempi antichi.

«Walhos» erano per i germanici gli appartenenti ad una tribù celtica e precisamente a quella che in G. Cesare ed in Cicerone è designata con Volcae. Questi Celti, verso il 300 a.C., si spostarono dal nord del Meno verso il meridione.

In seguito tale nome venne esteso a tutti i Celti. In un secondo tempo, nell'antico tedesco, vennero designati con «Walha» anche i popoli romanici assoggettati.

Aveva un sapore dispregiativo. I romanici, infatti, erano ritenuti gente poco morale: «... con questo solo nome (romano) comprendevano tutto ciò che è ignobile, tutto ciò che è vigliaccheria, avarizia, lussuria, inganno e tutto ciò che è vizioso». (De Leg. 12 da G. Parisi).

(Continua)

COMUNICATO DELLE A.C.L.I., A.L.E.F. E UNIONE EMIGRANTI SLOVENI DELLA BENEČIJA DOPO IL REFERENDUM ANTI STRANIERI IN SVIZZERA

Il positivo risultato del secondo referendum per la drastica riduzione dei lavoratori stranieri che si è avuto in Svizzera è salutato con viva soddisfazione dalla Presidenza regionale delle ACLI del Friuli - Venezia Giulia, ALEF, Unione Emigranti Sloveni, soprattutto per il sollievo con il quale esso è stato certamente accolto dagli emigrati nella Confederazione, soggetti particolarmente in questo periodo ad una gravissima incertezza sul loro futuro. Va valutato anche con interesse il marcato spostamento dell'elettorato che, a differenza di quanto era avvenuto nella precedente consultazione, ha respinto questa volta l'iniziativa antistranieri con un'ampia maggioranza.

Inoltre si deve prendere atto con favore come durante la campagna elettorale che ha preceduto questo referendum — accanto alle motivazioni strettamente utilitaristiche, purtroppo ancora prevalenti — siano state espresse posizioni interessanti da parte di confessioni religiose, forze politiche e sociali, uomini di cultura e gruppi di cittadini affinché il problema dei lavoratori stranieri venga finalmente affrontato tenendo conto in primo luogo dei suoi aspetti umani e sociali e non semplicemente come un dato economico, subordinato agli interessi del padronato.

Questi elementi positivi non possono però far dimenticare, a giudizio della Presidenza regionale delle ACLI, ALEF Unione Emigranti Sloveni F. - V. G., che i problemi dei lavoratori emigrati in Svizzera rimangono in tutta la loro gravità, visto che le autorità confederali intendono perseguire una politica che prevede da un lato l'assimilazione di una parte degli stranieri e dall'altro il contenimento di diritti essenziali per la grande maggioranza di essi, il cui numero quindi si può far aumentare e diminuire secondo le esigenze dettate dalla congiuntura.

Rimane poi in tutta la sua gravità la mancanza per tutti questi anni di una politica del Governo italiano nel campo dell'emigrazione; mentre oggi più che mai è necessario realizzare un'efficace e immediata tutela dei lavoratori italiani all'estero, ponendo mano nello stesso tempo a scelte politiche concrete per modificare radicalmente il tipo di sviluppo del nostro paese, affinché possano venire realmente create le condizioni per arrivare alla piena occupazione e quindi a effettive possibilità di rientro per i lavoratori emigrati.

Purtroppo ben dolorosa sarebbe stata la situazione anche per gli oltre trentamila emigrati della nostra regione che lavorano in Svizzera, qualora una consistente parte di essi avesse dovuto rientrare forzatamente in tre anni, come prevedeva l'iniziativa xenofoba che ha portato al referendum. Com'è grave del resto la condizione anche delle altre decine di migliaia di emigrati del Friuli - Venezia Giulia negli altri paesi europei, pure minacciati da riduzioni dell'occupazione, di fronte alla realtà occupazionale della nostra regione.

Quale risultato di tante promesse ed anche di false prospettive di questi anni, sta la dura verità dei livelli occupa-

zionali in declino, particolarmente nel settore industriale e soprattutto nelle zone di maggiore emigrazione.

La gravissima vicenda che ha portato al licenziamento di tutti i 407 dipendenti della AULAN-Marzotto è l'episodio più grave, ma non il solo.

La Presidenza regionale delle ACLI, ALEF e Unione Emigranti Sloveni, ritiene inammissibile che una azienda possa decidere di chiudere gettando sul lastrico centinaia di famiglie, dopo aver approfittato di ingenti finanziamenti diretti e indiretti dello Stato e della Regione. Se ciò avviene vuol dire che lo strapotere padronale è ancora intatto nel nostro paese e che tutta la politica regionale degli incentivi si rivela profondamente sbagliata; buona cioè per assicurare ampi vantaggi ai proprietari, ma incapace di modificare positivamente la condizione dei lavoratori.

Nè si può tacere di quelle forze politiche che pur si dicono oggi vicine ai lavoratori licenziati, ma sono contemporaneamente responsabili della linea portata avanti in questi anni e che non hanno inteso modificare, nonostante le forti denunce e le precise proposte avanzate dalle organizzazioni dei lavoratori. E' tempo quindi che ognuno assuma con chiarezza le proprie responsabilità di fronte alla necessità di modificare radicalmente nel Friuli - Venezia Giulia le scelte di politica economica e sociale, per non perpetuare le condizioni che hanno portato all'attuale gravissima situazione.

Strettamente legato a quello della politica economica ed occupazionale, un settore fondamentale nel quale si misurerà la volontà politica e la concreta operatività della Giunta regionale è quello delle riforme ed in particolare, oggi, la questione dei trasporti. La Presidenza regionale delle ACLI, ALEF e Unione Emigranti Sloveni Friuli - Venezia Giulia, esprime viva soddisfazione per l'accordo raggiunto in questi giorni dalla Federazione regionale CGIL - CISL - UIL per la modifica della legge recentemente approvata, con l'inserimento di punti qualificanti, oltreché per una più tempestiva realizzazione di alcuni adempimenti.

Il positivo risultato della lotta sostenuta in queste settimane dai lavoratori, per la pubblicizzazione e il potenziamento delle linee con la riduzione immediata delle tariffe, deve portare ad un effettivo miglioramento del trasporto pubblico, reso efficiente e coordinato su tutto il territorio regionale. Per superare l'attuale distorta situazione di prevalenza dei mezzi privati, occorre infatti che il trasporto pubblico non solo si presenti più conveniente dal punto di vista economico per i lavoratori, ma realizzi anche un sostanziale miglioramento nella qualità del servizio assicurato. Per questo l'accordo raggiunto deve costituire un primo passo verso un'effettiva gestione sociale dei servizi, alla quale siano strettamente interessate le organizzazioni dei lavoratori, oltreché a livello regionale anche sul piano comprensoriale e locale.

La Presidenza regionale delle ACLI, ALEF e Unione Emigranti Sloveni Friuli - Ve-

nezia Giulia, pertanto, mentre esprime la più fraterna solidarietà ai lavoratori emigrati costretti a una dura condizione di precarietà e ai dipendenti della AULAN che con le loro famiglie vivono un così difficile momento, s'impegna a lottare assieme alle altre organizzazioni operaie perché nella regione e nel paese la crisi politica ed economica non sia ancora una volta il pretesto per scaricare altri costi sui lavoratori, ma si arrivi finalmente ad una politica di effettive riforme e si compiano scelte concrete per migliorare la realtà occupazionale, modificando radicalmente il sistema economico-produttivo.

NIMIS

E' morto Pietro Fabretti

Una vita spesa per la causa dei lavoratori.

Scriviamo in sua memoria solo poche righe, perché a lui piacevano i fatti, non le parole e non amava parlare di sé e dei suoi meriti.

Con Pietro Fabretti, nobile figura di dirigente della classe operaia, amministratore comunale, perseguitato come rivoluzionario e antifascista, spentosi il 3 ottobre u.s. alla età di 67 anni, il movimento operaio del Friuli e della Slavia italiana viene a perdere uno dei migliori ed insostituibili combattenti per la sua causa, per la causa della libertà, della democrazia e della giustizia sociale.

Pietro Fabretti.

Il nome di Pietro Fabretti è strettamente legato alle lotte dei lavoratori della nostra Regione e dell'Italia intera.

Come primo sindaco dopo la Liberazione (amministrazione di sinistra), ha dato a disposizione tutte le sue forze, le sue doti per la ricostituzione del paese, raso al suolo dai nazifascisti.

Si racconta di lui che era riuscito a ricostruire le case per tutti i cittadini di Nimis meno che per sé stesso e che continuava a vivere con la propria famiglia, per lungo tempo, in una baracca.

Uomo altruista, quindi, di elevate virtù morali, responsabile dirigente di popolo.

Uomini come lui non muoiono, perché sono d'esempio ai presenti ed alle future generazioni. Dovunque ci sarà un focolaio di lotta per la libertà, per la democrazia, per la giustizia sociale, ci incontreremo con il suo nome, con lo spirito di Pieri e noi che abbiamo tanto da lottare ancora, non gli diciamo addio, ma arriveremo!

Se otroci z «Mlada Brieza».

Ancora sulla "MLADA BRIEZA", LETTERA AL DIRETTORE

Alcune osservazioni critiche che da qualche parte sono venute al soggiorno culturale ricreativo «Mlada Brieza» esigono una risposta da parte del Centro Studi «Nediža» che è stato il promotore dell'iniziativa.

L'idea del soggiorno è nata come progetto molto limitato, riservato praticamente ad una dozzina di ragazzi di S. Pietro al Natisone; solo gli sviluppi successivi ne hanno fatto una iniziativa di carattere più pubblico.

Non per questo noi sentiamo meno pungente la critica di chi ci accusa di aver organizzato un programma ristretto ad una cerchia determinata di famiglie, prevalentemente di professionisti, insegnanti ed impiegati.

Non si poteva organizzare qualcosa di simile per un gruppo più ampio di ragazzi, di tutti i paesi delle Valli del Natisone? Oppure pensare ad un soggiorno, pure più modesto, ma più prolungato?

Vi sono oggi decine di famiglie che sarebbero state felici di poter offrire, anche pagando, un regalo come il soggiorno «Mlada Brieza» ai propri figli, perché oggi la nostra gente è più serena e consapevole, anche dei fini che guidano i programmi da noi organizzati, come il concorso «Moja vas» ed il soggiorno «Mlada Brieza». Noi stes-

si, che pure operiamo per stimolare l'acquisizione della consapevolezza della nostra cultura locale, non siamo in grado di soddisfare tutte le esigenze (espresse ed inesprese) per la crescita culturale dei nostri ragazzi, che passano attraverso la completa assunzione dei valori della nostra comunità: espressione linguistica, canto, ambiente, forme di vita sociale.

Per quanto non manchiamo di volontà ed impegno, non possediamo i mezzi che renderebbero generalizzabili le esperienze dei soggiorni culturali. Perciò alla critica di parzialità per aver pensato prima di tutto ai nostri figli, rispondiamo con l'invito aperto e sincero, rivolto a tutti e soprattutto ai giovani, agli insegnanti e studenti, all'impegno ed alla collaborazione. Il gruppo «Nediža» è un gruppo aperto, senza linee precostituite, senza legami gerarchici e condizionamenti politici: chi ha capacità di critica, di proposta, di metodo e chi ha attitudine ad organizzare programmi, può esercitare le sue doti assieme a noi, nella direzione della nostra stessa autoeducazione.

Come abbiamo ricevuto l'appoggio sincero da più parti, assieme alla collaborazione disinteressata ed al con-

tributo finanziario, così chiediamo ulteriori aiuti da parte di chi ha fiducia nei nostri programmi, di cui noi ci sentiamo orgogliosi: gli «Incontri culturali» di Scrutto e Pulfero, il concorso «Moja Vas», il soggiorno «Mlada Brieza», le pubblicazioni, i dibattiti, la vita interna dell'associazione, ecc. Con l'appoggio che chiediamo saremo in grado di programmare tanti soggiorni «Mlada Brieza», in cui si possano porre le basi di una istruzione integrata all'ambiente socio-culturale della Slavia italiana, senza pregiudizi e sospetti.

Ci vorranno animatori, insegnanti, gente volenterosa e capace di sacrificio del proprio tempo e quindi convinta della propria opera; ci vorranno dei mezzi: dovremo proporre alla Regione, alla Comunità, ai Comuni, di contribuire più efficacemente alla realizzazione delle iniziative del Centro Studi «Nediža» a favore dei ragazzi.

La critica che oggi ci viene rivolta è giusta, anche se prevista. Solo il nostro lavoro futuro le renderà giustizia, anche con l'aiuto del critico odierno, se è in buona fede. Dello sviluppo dei nostri stessi programmi, infatti, oggi ci stiamo occupando.

Paolo Petricig
responsabile del Centro Studi «Nediža» di S. Pietro al Natisone.

SPORT

TORNEO OD TENISA NA LIESAH

Miesca septemberja so organiziral na Liesah an torneo od tenisa (tennis).

Tale je na fajna an simpaticna igra: tuo se je vide- lo hitro, ne samuo od velikega števila tistih, ki so se upisali za igranje, pač pa tudi zatuo, ker je interese- lo puno judi, stare an mlade, ki so hodili gledat usako partido. Za upisovanje na torneo se je muorlo plačjat 1.500 lit. S telim denarjam so kupili kope an medaje, da bi jih dali tistim igraucem, ki so bili dobili torneo.

Posamezniški torneo je uduobu Bruno Vogrig iz Platca (Počalinu), na drugo miesto je paršu Tonino Primosig iz Klodiča, na tre-

Mario Bergnach zgleda vesel po zmagi.

čje pa Luciano Marinig iz Lies (Uek).

«Doppio» sta udobila Romeo Marinig iz Lies (Uek) an Bergnach Mario iz Peter- niela. Na drugo miesto sta paršla Bruno Vogrig an To- nino Primosig.

Se troštamo, da tale jubee- zan za tenis se ne ustavi tle, da puojde zmieraj buj na- prej an de vzbudi jubezan do igranja zmieraj vič te mladih an manj mladih.

Mario Bergnach

PULFERO
PODBONESEC - Trattoria 'Da Škof,

NE
DI
ŽA

INCONTRI
CULTURALI
1974 - 75

BENEČANSKI
KULTURNI
DNEVI

'LA STORIA DELLA SLAVIA ITALIANA'
(ZGODOVINA BENEŠKIH SLOVENCEV)

PROGRAMMA

18 ottobre 1974
prof. Bogo Grafenauer
ordinario di Storia degli Sloveni all'Università di Lubiana, membro dell'Accademia Slovena delle Scienze e delle Arti

NASELJEVANJE BENEŠKE SLOVENIJE V SREDNJEM VEKU
Gli insediamenti della Slavia italiana nel Medio Evo

15 novembre 1974
prof. Amelio Tagliaferri
ordinario di storia economica all'Università di Trieste
SLAVI E LONGOBARDI
Slovani in Langobardi

20 dicembre 1974
prof. Gaetano Perusini
docente di Storia delle tradizioni popolari all'Università di Trieste
LE FORME DELLA VITA RURALE NELLA SLAVIA ITALIANA
Oblike kmečkega življenja v Beneški Sloveniji

24 gennaio 1975
prof. Sergej Vilfan
ordinario di Storia della legislazione degli Sloveni all'Università di Lubiana
AVTONOMIJA BENEŠKE SLOVENIJE POD PATRIARHI IN BENETKAMI
L'autonomia della Slavia italiana nel periodo patriarcale e veneto

21 febbraio 1975
prof. Vasilij Melik
ordinario di Storia degli Sloveni e decano della Facoltà di Filosofia di Lubiana
AVSTRIJSKO OBDOBJE BENEŠKE SLOVENIJE
Il periodo austriaco della Slavia italiana

21 marzo 1975
dr. Karel Šiškovič
direttore dell'Istituto Sloveno delle Ricerche di Trieste
BENEŠKA SLOVENIJA PO 1866. LETU
La Slavia italiana dopo l'anno 1866

18 aprile 1975
prof. Angelo Ventura
ordinario di Storia contemporanea all'Università di Padova

IL DOPOGUERRA ED IL PERIODO FASCISTA
Povojna doba in fašizem

16 maggio 1975
dott. Mario Pacor
direttore dell'Istituto per la Storia della Resistenza di Novara
INCONTRO FRA SLOVENI ED ITALIANI NELLA LOTTA DI LIBERAZIONE
Srečanje Slovencev in Italijanov v osvobodilnem gibanju

Gino Vogrig s svojimi prijatelji.

IN ŠE NAPREJ KRADEJO NAŠE BLAGUO

Če gre naš clovek, posebno ob nedeljah, po cestah naših dolin, vidi ustavljene avtomobile na robu cješte. Kje so gospodarji? Zaki so prazni avtomobili? Če bi bluo u polietnih miescih, bi lahko clovek mislu, da so šli pod kajšan gare, u sience, dielat jubezan. Sada pa nieso dnevi, da bi clovek potreboval sience an jubezen se lahko diela le u gorki pastieji. Par nas je že mraz, na Matajurju je že štirikrat snežilo. Zatu, kadar vidimo ustavljene prazne avtomobile, brez judi, vsi vemo zaki so se ustavili. Če pogledamo malo pod ciesto al pa nad ciesto, hitro ušafamo judi, ki skrbno an hitro pobierajo kostanj, jabuke, hruške, grah, drva, an druge naše pardielke. Če se jim parblizaš an jih pouprašas, kaj dielajo, če jim povješ, da kradejo, si u nagobarnosti, da jih dobiš poglavi. Oni, tatuovi, te pouprašajo kodumente, kadar

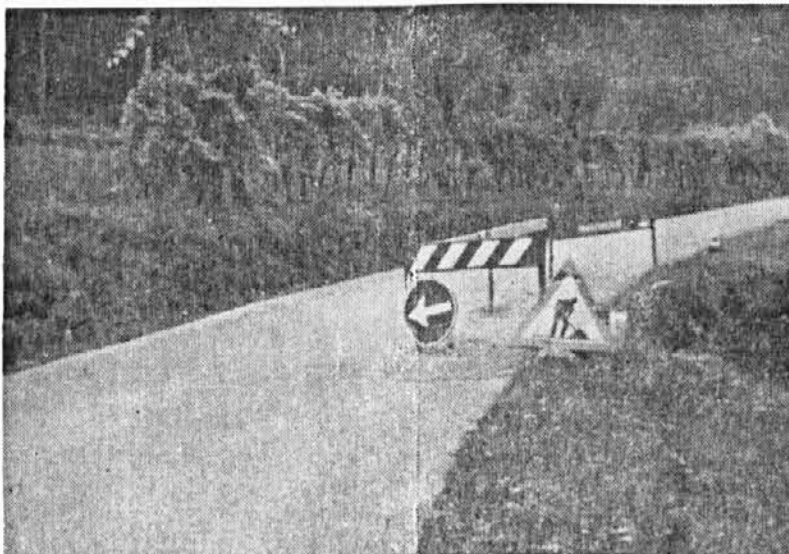
jih dobiš, da kradejo u tvojem svjetu. Obnašajo se kot pravi gospodari al pa mislijo, da je naša zemja puščava.

O telih neusečnostih, o telih tatvinah, smo že pisali. Pisali so tudi italijanski časopisi; poročal je radio. Vsi so zahtevali večjo budnost s strani karabinjerjev an policije. Kaj pa morejo ubogi karabinjerji an policaji, ko jih je takuo malo! Kadar smo tuole poviedal okradenim kumetan, so se jezili an nam kar u obraz rekli: «Če bi bili tako aktivni, tisti ki skrbe za našo varnost, kot so u jutranjih in večernih urah, ko dajejo multe našim dielavcem, našim sinuovam, ki se vozijo na dielo u Manzan an druge furlanske kraje, bi ušafal na stuotke judi, ki kradejo naše blagu».

Kumetje na morejo zastepit, da muorajo skarbieti javni organi za našo varnost tudi na cestah.

NAŠI PREGOVORI:

«Če se jasni od Gorice
pelji kola pod klanice,
če se jasni od Matajura
bo zavišno lepa ura».

NA CISTI MED VODOPIVCEM IN KLODIČEM

Slika nam kaže dielo na cisti. Če kajšan ne pozna teh znakov, lahko prebere 50 metrov pred ovinkom «Lavori in corso».

Pod ciesto se je nieki udrlo an da bi ne padli judje noter, so ogradili an napisali: «lavori in corso». Kar nie ries; ries je samuo, da je buj lahko ogradit an manj

košta, ku postrojiti. Obedan ne diela. Tista ograja, ki jo vidimo na sliki, je tam že nad tri miesce, diela pa samo tisti dielavec, ki je na tabli. Ograja je za nevarnim ovinkom, ki pušča fraj samo pu cieste. Da nie paršlo do hudih nasreč, se je trepa zahvalit samuo pameti an previdnosti šoferjev ne pa gospodarjem cieste.

PRAZNOVANJE OB 30 - LETNICI USTANOVITVE DRUŠTVA NOVINARJEV SLOVENIJE V ČERNOMLJU

V nekdanjem središču osvobodnega ozemlja med narodnoosvobodilnim bojem so bile v petek 18. in soboto 19. oktobra velike in pomembne slovesnosti, na katerih so slovenski novinarji počastili 30 obletnico ustanovitve Slovenskega Novinarskega društva.

Med NOB je deloval na osvobojenem ozemlju v Črnomlju tudi radio Osvobodilne fronte. Nad vse ganljivo je bilo v petek 18. oktobra t.l. zvečer, ko je v Kul-

turnem domu v Črnomlju, kjer je bila proslava, prišla pred mikrofona tista tovarišica, ki je bila napovedovalka ROF in je prebrala isti proglas, kot pred 30. leti. Na svečanosti so se zbrali stari borci, novinarji, ustanovitelji svojega društva in najvišji predstavniki družbenopolitičnih organizacij S.R. Slovenije.

Prisotni so bili tudi predstavniki slovenskega naprednega tiska iz Italije.

IZ TARBIJSKEGA BURNJAKA

Ansambel «Kras» iz Trsta.

Pevski zbor «V. Vodnik» iz Doline. Vodi ga Ignacij Ota.

Pevski zbor «Rečan» si daje korajžo pred nastopom.

ACE MERMOLJA
MLAD GORIŠKI PESNIK

Ace Mermolja je mlad, perspektiven pesnik iz Gorice. Živi v Gorici, kjer je dokončal klasično gimnazijo, in študira slovenistiko in primerjalno književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Objavljal je v različnih revijah in listih, in na Radiu Trst. Tale poezija pa, je povzeta iz njegove prve objavljene knjige v kolajni «Pesniski Listi» in je tenkočutno posvečena naši Benečiji.

BENEČIJA

Krogla sonca je siva,
duša pod plaščem siva,
otrokova žoga je siva,
križ je siv,
prošnje so sive
in listi so sivi.
Tiktanje ure je sivo,
Težka vrata so siva.
Podoba na steni je siva,
prazna miza je siva.
v tem oktobrskem dnevu.
Ptic ni, da bi imele siva krila
Smeh pijanih je črn
in moja ljubezen do te zemlje
je RDEČA.

Foglio di poesia 3 - Ace
Mermolja / Slavia friulana
Il sole è grigio,
l'anima sotto il cappotto è
[grigia]
il pallone del bambino è
[grigio]
la croce è grigia,
le implorazioni
e i fogli sono grigi.
Il tic-tac dell'orologio è
[grigio]
la pesante porta è grigia;
l'immagine sulla parete è
[grigia]
la tavola vuota è grigia.
Non ci sono uccelli, che
[abbiano ali grigie]
in questo giorno d'ottobre.
La risata degli ubriachi è
[nera]
e il mio amore per questa
[terra]
è rosso.

Ace Mermolja è un giovane, promettente poeta di Gorizia. Vive a Gorizia, dove ha frequentato il liceo classico sloveno e studia slovenistica e letteratura comparata alla facoltà di filosofia dell'università di Lubiana. Ha scritto su numerose riviste e giornali e collaborato a Radio Trieste. A. Questa poesia è tratta dal suo primo libro di poesie pubblicato nella collana: «Fogli di poesia» ed è dedicata con sottile sensibilità alla nostra Benečija.

PREVOD
TRADUZIONE
MARINO VERTOVEC

Bruno Vogrig in Tonino Primosis kažeta osvojene kope na torneu tenisa.

FURLANSKI KONGRESI IN FURLANŠČINA

22. septembra so imeli letos Furlani v Krminu svoj 51. kongres. Začeli so s svojimi kongresi šele po prvi svetovni vojski. Ne vemo, zakaj niso imeli že prej svoje kongrese, saj tudi pred prvo vojsko niso učili furlanščine v šolah, po občinah so uradovali samo po italijansko. Furlanski duhovniki so učili verouk doktrino in pridigali v cerkvah v furlanščini še prva leta fašizma, v nekaterih krajih so fašisti prepovedali furlanščino že 1.1925, popolnoma v vseh cerkvah pa do 1.1930. Zdaj pa še nimajo furlanščine v cerkvah.

Že pred sto leti je največji italijanski jezikoslovec Graziadio Isaia Ascoli ugotovil, da niso ladinski jeziki narečja, ampak pravi samostojni jeziki. Furlanščina

je ladinski jezik in ne neko italijansko narečje.

V videmski provinci je nekaj nad 500.000 Furlanov, a cela provinca šteje nekaj nad 700.000 prebivalcev. Nekaj je priseljenih Italijanov, po mestih, kot v Vidmu, govorijo mnogi Furlani samo italijanski. Slovencev v Beneški Sloveniji, Reziji in Kanalski dolini je okoli 25.000, a v emigraciji je tudi 15.000 Slovencev iz videmske pokrajine.

Velikanska večina prebivalstva je v videmski pokrajini, ali kakor se je prej imenovala Furlanija, furlanska.

Cetnralne italijanske rimske oblasti so imele furlanščino od 1. 1866 za navadno narečje in zato ni imela furlanščina nobene veljave v javnem življenju.

Società filologica friulana

ali po naše Furlansko filološko jezikoslovno društvo se je zbralo v pol stoletja na kongresih 51 krat v raznih krajih Furlanije. Izdali so vsako leto po kakšno furlansko knjigo, a njihovi voditelji so v svojih govorih na kongresih poudarjali, da morajo biti vsi Furlani enotni, da morajo ohraniti stare kulturne tradicije Furlanije, da morajo preučevati furlansko zgodovino-storijo in ceniti stare furlanske spomenike in svoje furlanske pesnike in pisatelje.

Šele zadnje čase so vsako leto govorili, da bi morali Furlani doseči od oblasti, da bi se furlanščina poučevala vsaj nekaj ur na teden kot jezik prebivalstva v šolah. Napravili so že privatne konkurse z nagradami za šolske naloge v furlanščini po osnovnih in srednjih šolah.

Znani furlanski pisatelj Lelo Cjanton jih je letos tik pred kongresom ostro kritiziral, da so imeli preveč proforsko delovanje, da se je zbralo vsako leto kakih dvesto ljudi, ki niso znali dobiti stika s furlanskim ljudstvom, da so samo gledali na preteklost, jo preučevali, a da niso konkretno ničesar dosegli, da bi Furlani kaj pomenili v videmski provinci. In res obstoji že deset let samostojna dežela Furlanija - Julijska krajina, v kateri so na vrhu tudi vodilni Furlani. Konkretno ni pa ta avtonomna dežela z velikansko večino furlanskega prebivalstva napravila ničesar za furlanščino, razen da ja dala furlansko-mu društvu nekaj denarnih podpor.

Prvič po dolgih letih ni vodil kongresa čedadski župan in senator Pelizzo, ker ga je bolezen zadržala v postelji in je nato umrl. Morada prav zato so se člani furlanskega jezikoslovnega društva opogumili in izglasovali, na predlog znanega krmanskega profesorja Sgubine, resolucijo, ki terja, da bi morali v Furlaniji vpeljati kot učni predmet tudi furlanščino.

Saj je senator Pelizzo v svojem sporočilu kongresu poudarjal le ohranitev starih tradicij in šeg ne pa poučevanje v šoli. Previdno je v tej poslanici kongresu prišepnil, da «hraniti ali ljubiti lokalno kulturo še ne pomeni braniti mrtvo stvar». Ni se pa upal zahtevati, od rimskih vlad, da bi uradno vpeljali v šole furlanščino. Pelizzo je vedel, da v Rimu ne marajo furlanščine kot samostojen jezik, ampak le kot narečje italijanskega jezika. Zato so furlanščino popolnoma potisnil v stran od uradov, šol in sploh javnega življenja.

Naši planinci na Krnu.

Fotografija iz lietošnjega praznika u Bardu.

PIŠE
PETAR
MATAJURAC

Dragi brauci!

Kadar sem se jest rodii, še buj jezni an hudi, ku starejši brat, so bli drugi bratje an sestre.

Sriednji brat, Janez, je paršu pozdravjat mamu u kambro šele po treh dneh, ko me je porodila. Mama mi je poviedala, da me nie teu še pogledati ne. Kadar je stopu u kambro — do tega ga je spravu oče — mu je jala mati:

«Janez, Buog nam je pošju še adnega puobčja. Poglej, kakuo je liep tuoj deseti brat!».

«Nič ne pogledam», je odgovoriu. «Buog, Buog, pravite, da ga je pošju. Če je ries, potle Buog ne vje vič, kaj diela. Zakaj jih ne pošje Tonovim, Mateužinovim, Bukovinarjam al pa Marjančnim, ki imajo takuo malo otruo, imajo pa puno kruha an polente!».

Takuo, kadar je bušnu, pojubu mamu, mene nie še pogledu ne. Jezno je šu iz kambre. Zakaj je biu tajšan?

Mama mi je pravla, da so tisti, ki so bli pred mano, še vič tarpieli, ku jest. Janez se

nie rodii sam. Z njim se je rodila še sestrice Marija. Bla sta dvojčeta, ki sta se imiela puno rada. Kamor je šu adan, je šu tudi te drugi. Adan nie pojedu jabuke brez tega drugega. Za par liet je paršla za njima na sviet še adna čičica, Veronika. Mizerja an lakot sta lajala u hiši. Tata an mama sta jo veganjala iz hiše s rožarjam, s patanoštram, a če je šla uon po uratih, se je uarnila notar po oknih. Vasnjani so nam pravli, da je naša buoga mati belila župo, idrik al pa solato s Sv. Križem, ker ni bluo ne špeha, ne olja ne masla, zatuo ni imielo previč teka to, kar smo jedli. In ries je bluo takuo. Jo šele vidim. Kadar je bla solata oprana u skliedi na mizi, je uzdignila roko an napravla z njo Sv. Križ z besiedami: «Buog požegni našim an Božjem!».

Nieke noči se je zbudila čičica, Veronika, zavojo lakote. Otrok je biu lačan, a mama mu nie imiela kaj dati. Nosila ga je gor in dol po kambri, da bi zaspalo, a rev-

no dietie nie moglo. Zmieraj buj je jokalo. Teda je jala mama tatu, naj gre u hišo, naj ulije vodo u prazno cukerjevo škatlo, naj jo splakne, da mu da piti.

Oče je napravu takuo, kuk mu je kuazala mati, a je samuo mislu, da je takuo napravu, u resnici se je biu zgrešiu. Namest, da bi naliu vodo u cukerjevo škatlo, jo je uliu tu tisto od soli, ki je bla glih takuo prazna. Tisto vodo so potle dali piti lačnemu otroku, ki jo je zvestuo popiu. Čeglih pa je bla škatla prazna, se je voda u-solila, zatuo je začelo otroka še buj ujedati. Takuo je arjulo an se darlo, da so čuli jokanje do Dolenje vasi.

«Matajurcu otrok joče, ker je lačan», so si jale pridne žene, ki so se obračjale po pastiejah.

Drugi dan je organizirala usmiljena botra u Dolenji vasi, da je usak dan po adna družina parnesla mami po pu litra mlieka.

Medtem je Marija zbolila an po treh dneh umrla. Janez, s katerim sta bla dvoj-

četa, je narbuž očutu nje smart. Njemu mu je narbuž manjkala.

Njega je narbuž bolielo. Nie teu jesti sam mlieka, ki so ga nosile pridne žene iz Dolenje vasi. Žalostno an ganljivo je bluo ga poslušat, kakuo jo je vič ku miesec dni klicu iz hišnega balkona, iz pajuola:

«Majija — nie mu še izgovarjati črke «r» — Majija pridi damu, sada imamo mlieko an pujentos».

Nadužni otrok je mislu, da je jezna utekla od hiše, ker nie bluo za jesti, zak nie bluo mlieka an polente.

Po treh tiednih je umarla tudi Veronika. Usi so bli žalostni, ker jih je bluo takrat šele malo par hiši, le mama se je potažla s tem, da bo imiela dva nadužna agelčka u nebesih. Nie pa imiela dugo čajta, ne se jokati ne tolažit, ker so hitro potle paršli na sviet drugi otroci, ki so ji dajali nove tolažbe, žalost, veseje an skarbi.

Vas pozdravja vaš
Petar Matajurac

Naši judie se sami pomagajo. Na slikil maringonski laboratorij, ki ga je zgradil Guido Qualizza iz Lies blizu cieste, ki peje u Čedad, med Ošnjem an Hrastovjem.

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

NA LETOŠNJIM BURNJAKU V GORENJEM TARBII SE JE ZBRALO PUNO JUDI

Judije še niaso puabnilj takega burnjaka kuk je biu u Gorenjem Tarbi u nedjajo 20. otuberija.

Ze tisto večer prjat se je začeu lit daž ku krote an nia odgenju du štjarih pupudan družega dneva. U programu je blua napisano de odprejo kijoške že ob de-seti, pa daž se je takua nau-smijeno liu de nia blua še u tisti ur skor ubednega.

Ob danaisti an an quart je začela maša an zuna je blua takua gardua, de še manih, ki je pridgu, je jau, de muar-mo bit useglih veseli tud če je taka garda zornada, de se na more nest Mario u precesijo. Ob treh je biu žegan an kar u nih štjarih se je blua niaki potalažilo, judije so se začelj zbjarat tu salo od faruža, kjer je meu začet kulturni program.

O štjarir an pu, kar je začeu gost ansambel «KRAS» je bila že sala puna judi. An če je bila zornada dažeuna an maglena, useglih je blua kaj judi, de nia blua še prestora za makine parkjerat. Ansambel «KRAS» je zago-du tri polke: «Na autoce-sti»; «Na planinski magi-strali»; «Kragulčki na sa-neh»; anda je nastopu ljaški zbor «Rečan» ki je za-pjeu štjar lepe piesmi: «Ku-kouca»; «L'emigrant»; «Ka-dar mlado leto...»; «Glejte že sonce zahaja».

Potle je spet ansambel «Kras» iz tarsta takua le-pua godu, de vic ku kaka že-nica že u lietih je partuka-la na tla an se veselila; še kaišan majhan otrok je ska-ku na koljenah matere.

Ansambel je zagođu dru-zih pet narodnih: «Zapeliva smučanka»; «Drija draj-

som»; «Na jezeru»; «Na go-lici»; «Pomladi use se vese-li»; an je pustu prestor pjeuskemu zboru «Valentin Vodnik» iz Doline, ki je za-pjeu danaist pjesmi: «Za-pojmo pesem»; «Slovenska zemlja»; «Klopotci»; «El grillo»; «Ej uhnjem»; «La-stoukam»; «Peščalka»; «Ciampanis»; «Žabe»; «Se-ljačka»; an za zadnjo beneško narodno «Eno dreuce».

Je finiu muzikalni pro-gram ansambel «Kras» ki ih je zagođu še nih devet, med drugmi: «Vesele urice»; «Zifka zefka zofka»; «Stara polka»; «Pri sedmih jeze-rih»; «Med rojaki v Ameri-ki»; «Štajerski griči»; «V hrašah mam pa tetko», in druge.

Ob šesti an an quart se začeu pa film «Ciccio per-dona, io no», ki ga je projek-tiru Ado Kont, tajnik druž-tva beneških emigrantu.

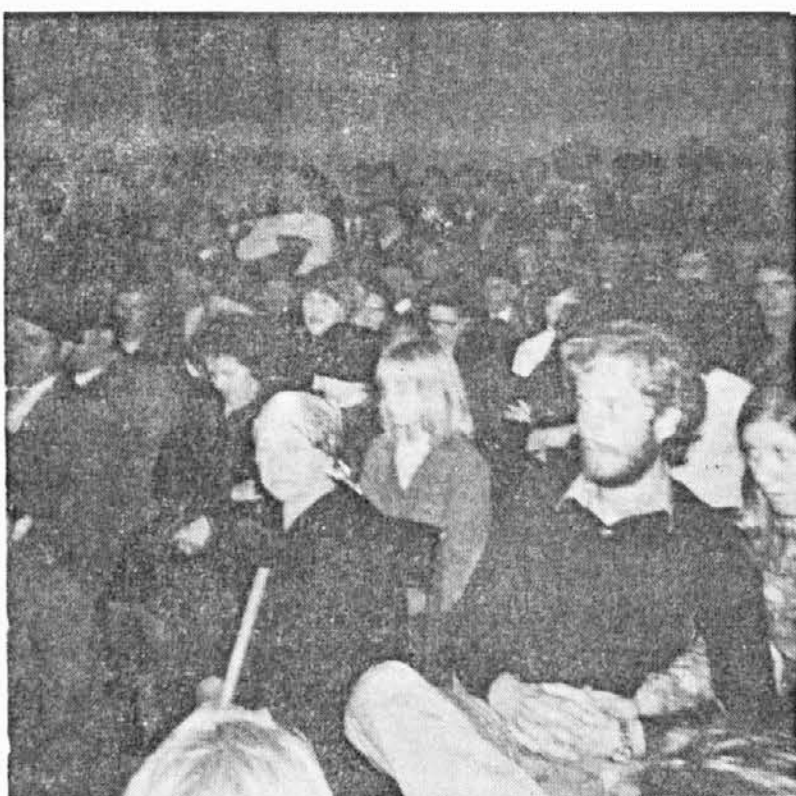
Franco an Ciccio se niaso storli smejat samua, otruo-cim, pa še kajšan tardan starac je spoznu tisto večer smijah njega mladih liat.

Kar je finiu program, ju-dije so se askropilj pu oštari-jah an pu kioškah kjer nia manalo za pit an za jest: je blua usega, od klobasic do kovanja.

Burnjak u Gorenjim Tar-bi, je zadnj senjiam u Be-nečij; s telim seimam ku-meti zahvalijo boga za zad-nje pardjalo lieta.

Upamo, da take veselice se napravjo za napri buj pu gostu, zak so puno nucne za judi an za kulturno an ekonomsko razvijanje kraju naše Benečije.

GIORGIO QUALIZZA

Ljudje poslušajo na Burnjaku kulturni program.

Podbonesec

DRUGI CIKLUS
BENEČANSKIH
KULTURNIH DNEVOV

S. konferenco, ki jo je imeu prof. Bogo Grafenauer u petak 18. oktobra u sali «Par Skofu», o «NASE-LJEVANJU BENEŠKE SLO-

VENIJE V SREDNJEM VE-KU», je začeu študijski cen-ter «Nediža» iz Špietra z II. ciklusom «Benečaskih kul-turnih dnevoj», kakor poro-čamo na drugi strani naše-ga lista. Organizatorji so imieli na konferenci puno judi. Profesorja Grafenau-erja an use prisotne je poz-dravu Angelo Salvagno, ki je naš šindik an predsednik Gorsk skupnosti Nedižkih dolin.

SV. LIENART Prijatelji so praznovali svojih 70 let

CIESTNA NESREČA NA ČEMURJU

U torak 22. oktobra zve-čer je paršlo na Čemurju, pred oštarijo, do hude ciest-ne nesreče, ki je tierjala 4 ranjene. Tisti, ki je videu pomaščene automobile, je lahko jau: «Še bruozar, da nie bluo smarti».

Ko se je pejala 24-letna Rosanna Bordon, Starnado-va iz Dolenjega Tarbija, u svoji Fiat 500 pruoti Čeda-du, kjer diela kot infermie-ra, je srečjala na Čemurju drugi Fiat 500, ki ga je vo-zila pruoti Sv. Lienartu 19-letna Franca Stanig iz Po-dutane. U svojem Fiatu je imiela še teto, 52-letno Li-no Stanig an parjateljco An-no Šimaz (17 liet). Uračale so se z diela pruoti domu. Ne vie se, kakuo je ratalo, da so se takuo močnuo fron-talno buntene an ostale use štiri ranjene. Odpejali so jih u čedadski špitau. Nar-buj težkuo je bla ranjena Franca Stanig, ki jo je var-glo iz automobila. U špita-lu so je muorli hitro operi-rat. Ozdravila bo u 40. dneh. Ob tej nesreči naj povemo še ankrat, da so naše cieste uozke an nagobarne, zatuo bi muorli voziti šoferji pa-metno, počasi an previdno.

CERNICA

U soboto 26. oktobra sta se objubila večno zvestobo u farni cirkvi, u Kosci, 21-letna Luciana Chiabai iz Černice an Dreszach Claudio iz Pozzuolo del Friuli, star 27 liet. Tudi okuole tehaših noviču se je zbralo puno parjateljcu an žlahte, ki jim želijo dost zdravih puobēju. Claudio, čeglih živi u Fur-laniji, je Slovenj, saj so nje-ga starši iz Seuca (Grmek).

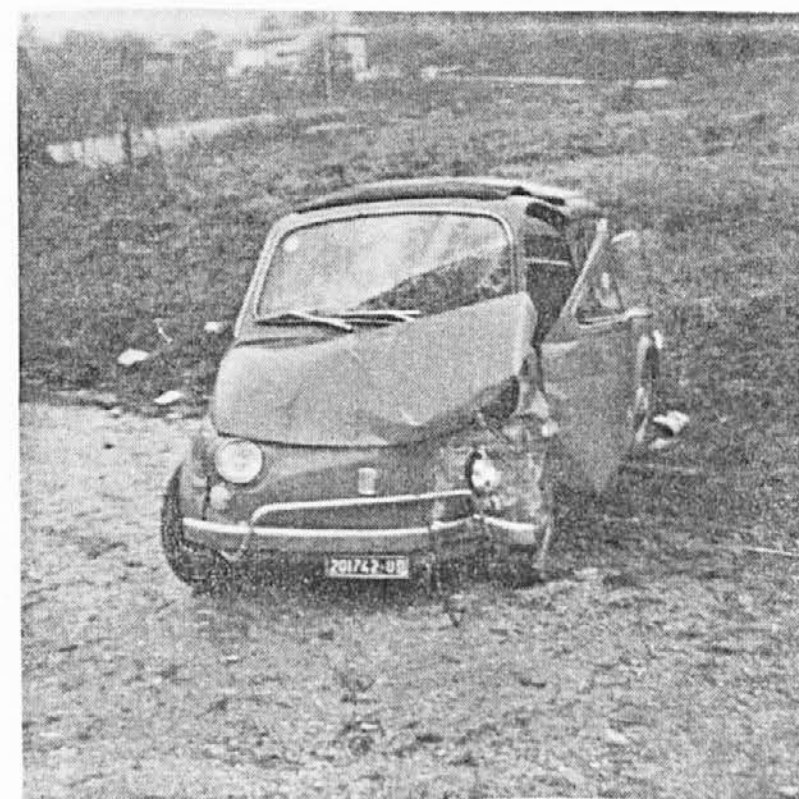
DOLENJANE

Naš dragi vasnjan, Beppe Rucli, nas je za večno zapu-stu. Umaru je u pandiejak

21. oktobra. Star je biu 77 liet. Pokopali smo ga u Ko-sci u torak 22. oktobra.

GRUOBJE USAVALI SO MARTVEGA U SENOZETI

Mario Karlig, star 48 liet, je šu u sriedo zvečer po se-nuo u njega bližnjo senožet, a se nie vič varnu damu. Drugi dan so ga šli iskat va-snjani an ga ušafal u seno-žeti martvega. Miedih je u-gotoviu, da je umaru zavoju notranje emoragije. Živeu je sam.

Takšnale je bil avto Rosanne Bordonove po incidentu.

GRMEK

U ENEM TIEDNU STA NAM ZMANJKALA DVA MINATORJA

Ko je biu pogreb na Lie-sah u torak 15. oktobra za rajnkim Anonom Vogri-čem - Pičulnam iz Malega

Grmeke, najstarejšim mina-torjem u naših dolinah, o katerem smo že pisali u zadnji številki Novega Ma-tajurja an ko so se zbrali usi bivši (ex) minatorji na Pičulnovem pogrebu, so se usi uprašali, kje je Neto Vo-grig iz Zverinca, ki nie ma-njku na obednem pogrebu, posebno, če je šlo za pogreb minatorja. Usem se je čud-no zdielo, da ga nie bluo bli-zu. Potle so se vasnjani iz Zverica varnili iz pogreba damu an šli gledat, kaj se je zgodilo z Netom. Nieki dni je živeu sam, ker je prosu njega ženo, Pino, naj gre pomagat u Belgijo, kjer bi muorla hčerka porodit te dni otroka.

Ko so paršli vasnjani pred hišo an videli, da je odzno-traj u uratih kjuč, so začeli misliti, da se je neki huđega zgodilo. Poklicali so šindika an karabinierje. Potle so uz-darli u kambro, kjer so z ža-lostjo zagledali, da leži Ne-to martu na pastieji. Zalost-no novico so domačini tele-fonirali u Belgijo takuo, da so hitro paršli usi damu. Rajnik Neto je biu invalid, kot na stuotke naših mož, an je dobivu penzion iz Bel-gije. Biu je dobar an od u-sieh parjubjen človek. Ka-kuo se ga imieli usi radi, je pokazu tudi njega veliki po-greb. Paršli so judje od u-sieh kraju. Za kaselo so šli štiri njega delovni tovariši, obliečeni u minatorje. Za njim so nesli puno kranj-celnov, med katerimi je biu tudi tisti od Zveze sloven-skih emigrantov iz Benečije.

Pred odpartim grobom se je poslovil od Neta, kakor par dni prej od Antona Vo-griča, njih delovni tovariš, Nocerino Franco, ki je tudi on penzionan iz Belgije. Usi so jokali za besiede, ki jih je poviedu u slovo.

VELIKA ŽENBA

U soboto 26. oktobra se je oženu Doro Chiabai, Boga-rju z Annomario Battiloro iz Galliana. Žemba je bla ries velika, saj se je zbralo ukuole noviču parbližno 150 parjateljcu an žlahte, Sloven-cev an Furlanov.

OBLICA

Giovanni Vogrig iz Oblice, ki diela kot šofer Ardečega križa u čedadskem špitau, je že lepou znan našim brau-cem. Kadar mu cajt dopu-šča, diela doma vrezovalec (intagliatore). Vrezovalec je začeu dielat pred dvie-ma lieti, kot samouk, tuo se pravi, da ga nie obedan učiu. Napravu je že lepe diela, ki jih je raztavju u Čedadu, Špietru. Ažli an Manzanu. Na zadnji raztavi u Manza-nu je dobiu 2. premij, čast-no diplomo s plaketo. Tuo priznanje nie čast samuo za-nj, pač pa za use naše do-line.

U noči od sobote na ne-diejo 13. oktobra je umarla u čedadskem špitau Vuk Veronika, uduova Predan iz naše vasi. Stara je bla 73 liet. Nje pogreb je biu u O-blici u torak 15. oktobra. Na pogreb so paršli tudi si-novi an hčerke iz sveta.

U sriedo 23. oktobra je u-maru u čedadskem špitau Garbaz Pio - Konšorju. Star je biu 51 liet.

Rajnik Pio je biu bolan za silikozo, tuo je minatorska boliezan. Biu je invalidski penzioner iz Belgije.

SOVODNJE

SIRIJO CUESTO IZ SOVODENJ DO ČEPELEŠIŠČA

Široka, asfaltirana, pano-ramska ciesta, ki peje iz Čepelēšiča skuoze Mašera do vasi Matajur an naprej u matajursko goro, je že končana. Sada so začeli die-lat drugi lot cieste, ki peje od Kranjca do Čepelēšič. Dielo je zlo težkuo, ker so velike čela, kamen an bo po-trieba postrojiti puno ovin-kov. Turistična cjesta bo spejana od Ažle do Mataju-rja. Od začetka so pravli, da bo koštala 500 milijonov lir. Sada se govori že o milijar-du lir. Dielo vodi Firma Ital-decos iz Vidma.

STRMICA

Dne 15. oktobra nas je za zmieraj zapustu naš vasnjan Gosgnach Vanac, star 75 liet. Njega pogreb je biu u Matajurju u četartak 17. ok-tobra.

MARSIN

U soboto 19. oktobra sta se poročila Laura Crucil iz naše vasi an Medves Gio-vanni iz Matajurskih Brdc. Poročenca sta se spoznala u Angliji, kjer dielata oba. On diela maneger u velikem ho-telu.

Na žembi je bluo puno žlahte an parjateljcu.

ŠPIETAR

PETJAH

U soboto 26. oktobra sta se poročila Bruna Blanchini iz naše vasi an Bruno De-riguzzi Bozzo iz Danta di Cadore (Belluno).

Naši puobje so jim na-pravil an liep, karakteristič-ni «portoni».